

Οι Συντακτικές Πληροφορίες στη Νεοελληνική Λεξικογραφία

Βασίλειος Αργυρόπουλος
University of Athens
vas_arg@yahoo.gr

Δημήτριος Μιχελιουδάκης
University of Cambridge
dm419@cam.ac.uk

Abstract

This paper investigates the strategies that the lexicographer needs to develop when describing the syntactic properties of an entry, taking into consideration the requirements of completeness, economy and consistence. Focusing on the lexical idiosyncrasies of a series of Modern Greek verbs regarding transitivity, we explore and assess the way three major Modern Greek dictionaries deal with them, and we propose a set of criteria for a uniform lexicographic treatment of such issues.

1 Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία έχει στόχο να μελετήσει τη συμπληρωματική σχέση λεξικού και γραμματικής από λεξικογραφική σκοπιά και την ανάγκη για συστηματοποίηση της παροχής γραμματικών-συντακτικών πληροφοριών σε επιμέρους λέξεις-λήμματα που είναι κυρίως ρήματα. Αναγνωρίζεται γενικά ότι, ενώ αντικείμενο της γραμματικής αποτελεί το γλωσσικό σύστημα συνολικά, οι γραμματικές πληροφορίες του λήμματος ενός λεξικού αφορούν τη «γραμματική διάσταση μεμονωμένων λέξεων» (Μπάτζιος 1999: 43). Αξιοποιώντας περαιτέρω την άποψη της σύγχρονης θεωρητικής γλωσσολογίας, η οποία ανάγεται στον Bloomfield (1933), ότι το (νοητικό) Λεξικό περιέχει/αποθηκεύει όλες και μόνο τις εξαιρέσεις και τις ιδιοσυγκρασιακές πληροφορίες, δηλαδή όσες πληροφορίες δεν είναι αυτομάτως προβλέψιμες από το σύστημα της γλώσσας, τη γραμματική της δομή, όπως για παράδειγμα πληροφορίες για τη συμπληρωματικότητα/συνδυαστικότητα ορισμένων λέξεων-κατηγορημάτων, θα υποστηρίξουμε αναλογικά ότι και ο λεξικογράφος οφείλει να δίνει *συστηματικά* πληροφορίες για τα ιδιοσυγκρασιακά γραμματικοσυντακτικά χαρακτηριστικά των αντίστοιχων λημάτων, ώστε ο χρήστης να μπορεί να συναρτά ή να συμπληρώνει τους γενικούς κανόνες της γραμματικής με αυτά τα χαρακτηριστικά. Το κίνητρο για μια τέτοια προσέγγιση είναι αφενός η υπόθεση ότι ένα λεξικό και μια γραμματική πρέπει να περιγράφουν πλήρως μια φυσική γλώσσα, αλλά χωρίς επικαλύψεις, και αφετέρου οι ανάγκες του χρήστη που επιδιώκει επιβεβαίωση ή τελειοποίηση της γνώσης του για τη φυσική ή τη συνήθη χρήση των λέξεων στον συνταγματικό άξονα. Κατά τον Jackson (1985: 53), η γραμματική και το λεξικό αλληλοσυμπληρώνονται, είτε αποσκοπείται να περιγραφεί πλήρως μια γλώσσα («γλωσσολογικός» σκοπός) είτε σκοπός είναι να καλυφθούν οι ανάγκες μιας ορισμένης ομάδας χρηστών («εφαρμοσμένος» σκοπός).

Συγκεκριμένα, εστιάζοντας στις συντακτικές πληροφορίες σε λέξεις-λήμματα που είναι ρήματα, συζητούμε ζητήματα όπως τα ακόλουθα, σχολιάζοντας και την αντιμετώπισή τους στην πρόσφατη λεξικογραφική παραγωγή για τη Νέα Ελληνική:

(α) η συστηματικότητα και η διαφάνεια της παρουσίασης ρητών (μέσω σχετικού χαρακτηρισμού, π.χ. [μτβ.]~[αμτβ.]) ή έμμεσων (μέσω παραδειγμάτων χρήσης) πληροφοριών για τη διάθεση και τη μεταβατικότητα των ρημάτων, δηλαδή για τον αριθμό και το είδος των ορισμάτων τους: η παρουσία/απουσία άμεσου αντικειμένου και οι δυνατότητα εναλλαγής συντάξεων, καθώς και η παρουσία/απουσία εξωτερικού

δράστη (θέμα που δεν αντιμετωπίζεται με ενιαίο τρόπο στην λεξικογραφία, αλλά δεν θα μας απασχολήσει εδώ), δηλαδή η αντιμετώπιση της διάκρισης σε «μεταβατικά, αναιτιατικά, ανεργαστικά» (σύμφωνα με την πρωτότυπη διάκριση του Perlmutter 1978, βλ. επίσης Burzio 1986 και Hale&Keyser 2002 και Θεοφανοπούλου κ.ά. (1998) για τα ελληνικά) και των μεταβιβαστικών εναλλαγών (Θεοφανοπούλου 2003, Alexiadou&Anagnostopoulou 2004) από λεξικογραφική άποψη.

(β) η σκοπιμότητα παρουσίασης των αμετάβατων χρήσεων πρωτοτυπικά μεταβατικών ρημάτων (των λεγόμενων *ψευδοαμετάβατων*, βλ. Θεοφανοπούλου κ.ά. ό.π.): σε ποιο βαθμό είναι ιδιότητα κοινή όλων των μεταβατικών ρημάτων (καθορισμένη από τη γραμματική δομή) ή ιδιοσυγκρασιακό χαρακτηριστικό με σημασιολογικές συνέπειες («Ο Παλαμάς άρχισε να γράφει σε ηλικία 10 ετών»).

(γ) η χρήση σύγχρονων λεξικογραφικών εργαλείων (corpora, μηχανών αναζήτησης) αφενός και διαγνωστικών από τη συντακτική βιβλιογραφία αφετέρου, για τον καθορισμό της συχνότητας και της συστηματικής ή μη παρουσίας ιδιοσυγκρασιακών συντακτικών χαρακτηριστικών και η διατύπωση σχετικών κριτηρίων.

Στο άρθρο αυτό, λόγω περιορισμών χώρου, θα εστιάσουμε σε προκαταρκτικές παρατηρήσεις σχετικά με το (β) και το (γ), με αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις σχετικών ρημάτων και θα συγκρίνουμε λεξικογραφικές στρατηγικές, ώστε να φανεί αν και σε ποιο βαθμό οι ρητές συντακτικές πληροφορίες και τα παρατιθέμενα παραδείγματα χρήσης αντικατοπτρίζουν τη γλωσσική πραγματικότητα. Επίσης, δεν θα ασχοληθούμε με όλα τα νεότερα ερμηνευτικά λεξικά της Νέας Ελληνικής, αλλά μόνο με τρία, που μπορεί να θεωρηθεί ότι έχουν πιο επιστημονικό χαρακτήρα σε σύγκριση με τα άλλα: πρόκειται για το ΛΚΝ (Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών/Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη 1998: *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* (Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης), το ΛΝΕΓ (Γ. Μπαμπινιώτης 2002, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας. Με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων* (Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας)) και το ΝΕΛ (Ε. Κριαράς 1995: *Νέο ελληνικό λεξικό. Λεξικό της σύγχρονης ελληνικής δημοτικής γλώσσας*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών). Τα τρία αυτά λεξικά μπορούν να χαρακτηριστούν ως πιο επιστημονικά με βάση τρία κυρίως κριτήρια: (α) τη συστηματική παροχή πληροφοριών που ανήκουν σε διάφορα είδη, λ.χ. σημασιολογικών, γραμματικών, υφολογικών, ετυμολογικών κ.ά. πληροφοριών· (β) την αρκετά καλή επεξεργασία του ερμηνεύματος ενός λήμματος, την παροχή πολλών αναλυτικών ορισμών σημασίας και την αποφυγή της παράθεσης ορισμών που διατυπώνονται συνήθως ή μόνο μέσω συνωνύμων· (γ) την καταγραφή αρκετών και δηλωτικών παραδειγμάτων χρήσης των λημματογραφούμενων λέξεων και φράσεων. Απεναντίας, σε λεξικά που ανήκουν στο προεπιστημονικό στάδιο της νεοελληνικής λεξικογραφίας παρατηρούνται τα εξής: (α) παραλείπονται βασικές γλωσσικές πληροφορίες για τη χρήση μιας λέξης ή φράσης, λ.χ. ο υφολογικός χαρακτηρισμός της· (β) γίνεται ευρύτατη χρήση ενός συγκεκριμένου είδους ορισμού, αυτού που διατυπώνεται με παράθεση ενός ή περισσότερων συνωνύμων ή μιας συνώνυμης φράσης –συχνά μάλιστα χωρίς παραδείγματα χρήσης· (γ) τα λεξικογραφικά παραδείγματα προέρχονται κατά κόρον από λογοτεχνικά κείμενα, αλλά δεν είναι δηλωτικά, μολονότι έχουν αυθεντικό χαρακτήρα.

2 Οι γραμματικές πληροφορίες

Οι γραμματικές πληροφορίες αντιπροσωπεύουν ένα από τα βασικά είδη γλωσσικών πληροφοριών που μπορούν να δοθούν σε ένα λεξικό για τη λέξη-λήμμα. Θα πρέπει να διευκρινιστεί εξαρχής ότι οι γραμματικές πληροφορίες του λήμματος ενός λεξικού αποτελούν γενικό όρο που μπορεί να αφορά τόσο τη μορφολογική δομή ή τον τονισμό της λημματογραφούμενης λέξης, καθώς και τη συντακτική συμπεριφορά της. Οι γραμματικές δηλαδή πληροφορίες περιλαμβάνουν και τις συντακτικές. Το λεξικό ούτως ή άλλως δανείζεται την ορολογία της γραμματικής (π.χ. κάνει λόγο για «ουσιαστικά» ή «επίθετα», για «μεταβατικά/αμετάβατα ρήματα» κ.λπ.). Οι γραμματικές πληροφορίες που καταγράφονται σε λεξικά ανήκουν στα ακόλουθα είδη (βλ. και Jackson 1985: 54–59):

(α) πληροφορίες για τη γραμματική (λεξική ή λειτουργική) κατηγορία όπου ανήκει το λήμμα: πρόκειται για τα γνωστά από την παραδοσιακή γραμματική «μέρη του λόγου», δηλ. τις γραμματικές κατηγορίες *άρθρο, ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία, ρήμα, μετοχή, επίρρημα, σύνδεσμος, πρόθεση, επιφώνημα* (βλ. και Sinclair 1987: 104). Η γραμματική κατηγορία της λέξης-λήμματος στα νεοελληνικά λεξικά συνήθως δηλώνεται με τη σχετική συντομογραφία. Συμπληρωματικά, στα ουσιαστικά-λήμματα καταγράφεται και το οριστικό άρθρο, ενώ στα επίθετα-λήμματα σημειώνονται οι καταλήξεις στα γένη.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η πληροφορία για τη γραμματική κατηγορία όπου ανήκει μια λέξη-λήμμα μπορεί να υποδηλώνει αυτομάτως, ως άμεσα προβλέψιμες από τους γραμματικούς κανόνες της γλώσσας, επιπλέον πληροφορίες για τη γραμματική και συντακτική συμπεριφορά της λημματογραφούμενης λέξης (βλ. και Jackson 1985: 55). Φερειπείν, η ένδειξη ότι η λημματογραφούμενη λέξη είναι «ουσιαστικό» δηλώνει έμμεσα ότι μπορεί να σχηματίζει τύπους πληθυντικού (λ.χ. *δήλωση-δηλώσεις*): επίσης, η ένδειξη «επίθετο» υποδηλώνει ότι η λέξη μπορεί να λειτουργεί ως προσδιορισμός ή κατηγορούμενο (λ.χ. *δημόσια εταιρεία* και *Η εταιρεία έγινε δημόσια*). Οι επιπρόσθετες αυτές γραμματικές ή/και συντακτικές πληροφορίες μπορούν να δηλωθούν έμμεσα μέσω παραδειγμάτων χρήσης ή παραπομπής σε πίνακα κλίσης. Ρητά, στο πεδίο των γραμματικών πληροφοριών, μπορούν να δηλωθούν μόνο γραμματικές ή/και συντακτικές πληροφορίες που αποτελούν εξαιρέσεις. Η κανονική γραμματική ή/και συντακτική συμπεριφορά μιας λέξης θα πρέπει να δηλώνεται μόνο στη γραμματική. Αλλιώς, θα γίνει περιττή επικάλυψη μεταξύ γραμματικής και λεξικού.

(β) πληροφορίες για θέματα μορφολογικής δομής ή τονισμού: λ.χ., πρόκειται για τύπους που εμφανίζουν «μη κανονική» κλίση από άποψη μορφολογίας ή τονισμού.

(γ) συντακτικές πληροφορίες: λ.χ., πληροφορίες για τη μεταβατική ή την αμετάβατη χρήση ενός ρήματος (όπως του *ανοίγω* στα *Ανοίγω την πόρτα* και *Ανοίγει η πόρτα αντίστοιχα*), για τη λειτουργία ενός επιρρηματος ως ποσοδεικτικού προσδιορισμού σε επίθετο ή ως κεφαλής μιας επιρρηματικής φράσης (όπως του *υπερβολικά* στο *(*πολύ) υπερβολικά αυστηρός* και *Αντιδρά (πολύ) υπερβολικά* αντίστοιχα κ.λπ.).

3 Ρήματα αμετάβατα και αμετάβατα-μεταβατικά

Τα ρήματα της Νέας Ελληνικής ως προς τη μεταβατικότητα διακρίνονται στις ακόλουθες κατηγορίες (εξαιρώντας από αυτή την εξέταση τα, ούτως ή άλλως αμετάβατα, μεσοπαθητικής μορφολογίας (μη αποθετικά) ρήματα, αυτοπαθή κ.λπ., βλ. και Θεοφανοπούλου-Κοντού κ.ά. 1998: 32):

(1) Καθάρá ή κυρίως αμετάβατα. Πρόκειται για ρήματα που περιγράφουν ενέργεια, διαδικασία ή κατάσταση όπου συμμετέχει μόνο το υποκείμενο και δεν παίρνουν αντικείμενο. Σε αυτά περιλαμβάνονται τόσο τα λεγόμενα ανεργαστικά, λ.χ. *βήχω*,

ευτυχώς, γελάω, ρήματα δηλαδή όπου το υποκείμενο είναι το εξωτερικό όρισμα (π.χ. δράστης ή βιώνων) και άρα ταυτίζεται με το λογικό υποκείμενο, καθώς και ρήματα αναίτιατικά, όπου το υποκείμενο είναι 'εσωτερικό' όρισμα, π.χ. θέμα ή δέκτης, τα οποία κανονικά δεν έχουν μεταβιβαστική εκδοχή, λ.χ. *πέφτω*, *φυτρώνω* κ.λπ. Η επιμέρους διάκριση δεν μας ενδιαφέρει εδώ, καθώς δεν ασχολούμαστε με τις πιθανές ιδιοσυγκρασιακές πληροφορίες του λεξήματος σε σχέση με το σημασιολογικό ρόλο του υποκειμένου του.

(2) Κυρίως μεταβατικά. Πρόκειται για ρήματα που περιγράφουν ενέργεια, διαδικασία ή κατάσταση όπου συμμετέχει όχι μόνο το υποκείμενο, αλλά και το πρόσωπο ή το πράγμα που επηρεάζεται από αυτήν. Το αντικείμενο των ρημάτων αυτών κανονικά δηλώνεται, άλλοτε όμως όχι, χωρίς να μεταβάλλεται η βασική σημασία του ρήματος. Ρήματα αυτού του τελευταίου τύπου χαρακτηρίζονται ως *ψευδοαμετάβατα*, όπως λ.χ. τα ρήματα *ανοίγω*, *απλώνω*, *δανείζομαι*, *σιδερώνω*:

α. *Δανείστηκα, για να καλύψω τα έξοδά μου* (ενν. χρήματα).

β. *Σας αφήνω, γιατί πρέπει να σιδερώσω* (ενν. τα ρούχα).

Σε αυτή την τελευταία κατηγορία μπορούν να εμπίπτουν και οι μεταβιβαστικές εκδοχές ρημάτων της κατηγορίας (3), βλ. παρακάτω:

(3) Ρήματα μέσα αμετάβατα-μεταβατικά (μεταβιβαστικά). Πρόκειται για ρήματα που συνήθως σημαίνουν αλλαγή κατάστασης, με χρήση άλλοτε μεταβατική, ή ορθότερα μεταβιβαστική, όπου κάποιος δράστης, σε θέση υποκειμένου, προκαλεί την αλλαγή κατάστασης, και άλλοτε αμετάβατη, όπου το εσωτερικό όρισμα, το οποίο και υφίσταται την αλλαγή κατάστασης, εμφανίζεται ως υποκείμενο, ενώ είναι δυνατή η δήλωση αιτίας αλλά όχι συνειδητού δράστη. Στην κατηγορία αυτή ανήκει λ.χ. το ρήμα *σβήνω*:

α. *Η νεροποντή/ο πυροσβέστης έσβησε τη φωτιά που είχαμε ανάψει.*

β. *Έσβησε η φωτιά που είχε ξεσπάσει στην περιοχή (από τη βροχή/*από την πυροσβεστική).*

Στα παραδείγματα αυτά, το αντικείμενο του μεταβατικού *σβήνω*, δηλ. η λέξη *φωτιά*, λειτουργεί ως υποκείμενο του αντίστοιχου αμετάβατου.

(4) Ρήματα με διπλή λειτουργία. Πρόκειται για ρήματα που χρησιμοποιούνται άλλες φορές ως μεταβατικά και άλλες ως αμετάβατα, αλλά η σημασία τους είναι διαφορετική στη μία σύνταξη και την άλλη, λ.χ. το *φτάνω*:

α. *Δεν φτάνω τα πάνω πάνω ράφια.*

β. *Το γκολ που βάλουμε δεν έφτασε, για να πάρουμε εμείς τη νίκη (= δεν ήταν αρκετό).*

Στην σύγχρονη νεοελληνική λεξικογραφία, δεν γίνεται συστηματική χρήση των ανωτέρω διακρίσεων, ενώ και στη χρήση των συχνά παροδηγητικών παραδοσιακών δυαδικών χαρακτηρισμών για τη μεταβατικότητα, δεν φαίνεται να ακολουθείται μια ενιαία μεταξύ των λεξικών στρατηγική ή ακόμα μια συνεπής αντιμετώπιση στο πλαίσιο του καθενός λεξικού. Το ΛΚΝ (: ιζ') ξεκαθαρίζει ότι «στα ρήματα δεν θα βρει ο χρήστης ένδειξη που να δηλώνει αν το ρήμα είναι μεταβατικό ή αμετάβατο, επειδή αυτό εξάγεται από τον ορισμό», στρατηγική που μπορεί να προσπεράσει την δυνατή παρουσία προαιρετικών συμπληρωμάτων, καθώς και να συσκοτίσει την λεξικά καθορισμένη

δυνατότητα εναλλαγών στη δομή ορισμάτων, όπως μεταξύ άλλων για τα ρήματα της κατηγορίας (3) παραπάνω. Το ΛΝΕΓ παραθέτει τις συντομογραφίες μετβ. και αμετβ., που σημαίνουν «μεταβατικό» και «αμετάβατο» ρήμα αντίστοιχα. Το ΝΕΑ κάνει χρήση τέτοιων ενδείξεων σε μερικά μόνο ρήματα.

Εστιάζοντας στη δεύτερη κατηγορία, η οποία αποτελεί το κύριο ενδιαφέρον του άρθρου, η χρήση ψευδοαμετάβατων ρημάτων, δηλ. ρημάτων πρωτοτυπικά μεταβατικών χωρίς όμως εκπεφρασμένο αντικείμενο, παρατηρείται χονδρικά στις ακόλουθες περιπτώσεις (στην κατηγοριοποίηση αυτή θα διαφοροποιηθούμε κάπως από την αντίστοιχη των Θεοφανοπούλου-Κοντού κ.ά. 1998: 36–37):

(I) Όταν το αντικείμενο του ρήματος (i) έχει προαναφερθεί (α) ή (ii) είναι σαφές από το περιεχόμενο, φραστικό και καταστασιακό (β) και δεν επαναλαμβάνεται, γιατί εννοείται:

α. –*Πήρατε αύξηση*; –*Ναι, πήραμε* (ενν. *αύξηση*).

β. –*Χτυπάει το κουδούνι. Ανοίγεις, σε παρακαλώ*; (ενν. *την πόρτα/*το παράθυρο*)

Στην περίπτωση αυτή, το ελλείπον αντικείμενο δεν μπορεί να έχει τυχαία αναφορά, αλλά είναι μονοσήμαντα ανακτήσιμο (recoverable), με κάποιο συντακτικό ή πραγματολογικό μηχανισμό.

Ειδικά για την περίπτωση (i), το ελλείπον αντικείμενο μπορεί να αντιστοιχεί μόνο σε μη οριστική ονομαστική φράση (δηλαδή με αόριστο ή μηδενικό προσδιοριστικό δείκτη) και η παράλειψη του μπορεί να αναλυθεί είτε ως παρουσία κενού/μηδενικού αντικειμένου *pro* (βλ. Giannakidou & Merchant 1997), είτε ενδεχομένως ως διαγραφή της ρηματικής φράσης (ΡΦ), με τον ρηματικό τύπο να εκφωνείται στη θέση της Κλίσης, προς την οποία υφίσταται υποχρεωτική συντακτική μετακίνηση στα ελληνικά (Θεοφανοπούλου-Κοντού 2002). Αν το αντικείμενο αντιστοιχεί σε οριστική ονομαστική φράση, τότε μπορεί να παραλειφθεί μόνο αν στον ρηματικό τύπο προσαρτηθεί αντίστοιχη εγκλιτική αντωνυμία (κλιτικό), η οποία ακριβώς σηματοδοτεί την οριστικότητα του ελλείποντος αντικειμένου (γ). Το ότι οι αμετάβατες χρήσεις της περίπτωσης (i) εμπίπτουν και (πρέπει να) προβλέπονται από τη γραμματική είναι εμφανές από το γεγονός ότι όλα τα μεταβατικά ρήματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν έτσι, με δεδομένους τους συντακτικούς περιορισμούς που αναφέρθηκαν. Επιπλέον, είναι γραμματική παρά λεξική ιδιότητα συνδεδεμένη με σημασιολογικά χαρακτηριστικά του κατηγορήματος επειδή, εάν έχει εφαρμογή σε ένα ρήμα χ της Ελληνικής, δεν θα έχει εφαρμογή στο συνώνυμο ρήμα γλώσσας που στερείται τον σχετικό γραμματικό κανόνα, π.χ. της Αγγλικής.

γ. –*Πήρατε την αύξηση*; –*Ναι, την πήραμε* (ενν. *την αύξηση*) και όχι: **Ναι, πήραμε*.

Η υποπερίπτωση (ii), η οποία φαίνεται να έχει εν πολλοίς αγνοηθεί στη συντακτική βιβλιογραφία, τουλάχιστον για τα ελληνικά, επίσης συνεπάγεται ένα μοναδικό πιθανό εννοούμενο αντικείμενο και εξαρτάται από το δεδομένο γραμματικό σύστημα (π.χ. το κενό αντικείμενο του παρ. (β) δεν θα ήταν δυνατό στα αγγλικά). Ωστόσο, δεν περιορίζεται σε αόριστες ονομαστικές φράσεις, ενώ είναι πιθανό να υπάγεται σε γενικούς λεξικούς περιορισμούς παρόμοιους με αυτούς που εμποδίζουν αμετάβατες χρήσεις της περίπτωσης (II), περιορισμούς ωστόσο που μπορούν να τυποποιηθούν γραμματικά με αναφορά σε κάποια ή κάποιες τάξεις συγγενών σημασιολογικά ρημάτων που επιτρέπουν με αυξημένη δυσκολία αυτού του τύπου κενά αντικείμενα, π.χ. ρήματα που δηλώνουν συγκεκριμένο τρόπο επιτέλεσης μιας ενέργειας, λ.χ. *καταβροχθίζω*, *ρουφάω* κ.λπ.

(II) Όταν το ρήμα χρησιμοποιείται χωρίς δηλωμένο αντικείμενο, γιατί αυτό δεν ενδιαφέρει, δεν είναι συγκεκριμένο ή/και επειδή ως συμπλήρωμα εννοείται εύκολα το

σύνηθες συμπλήρωμα της σχετικής ενέργειας, κάποιος γενικευτικός όρος ή ακόμα ένα συμπλήρωμα ομόριζο του κατηγορήματος. Παραδείγματα: *δανείζομαι/πληρώνω* (ενν. *χρήματα*): *σιδερώνω/απλώνω* (ενν. *ρούχα*): *βλάπτω* στο *Το κάπνισμα βλάπτει* (ενν. *τον άνθρωπο/όποιον καπνίζει*) και *ωφελώ* στο *Η γυμναστική ωφελεί* (ενν. *τον άνθρωπο/όποιον γυμνάζεται*): *τραγουδώ* (ενν. *τραγούδια*) και *χορεύω* (ενν. *χορούς*).

(III) Όταν το αντικείμενο του ρήματος δεν δηλώνεται ως ευκόλως εννοούμενο, όπως στην αμέσως προηγούμενη περίπτωση, αλλά το ρήμα εκφράζει ξεχωριστή σημασία. Παραδείγματα: *καπνίζω* («είμαι καπνιστής»), *πίνω* («είμαι πότης»): *τρώω* («γευματίζω ή δειπνώ»), *ψωνίζω* («κάνω τα ψώνια μου»): *τραγουδώ* («ασχολούμαι επαγγελματικά με το τραγούδι») και *χορεύω* («ασχολούμαι επαγγελματικά με τον χορό»). Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα, το ρήμα μπορεί να αλλάζει σημασία και η νέα σημασία να μην έχει ούτε εννοούμενο αντικείμενο, π.χ. *κλέβω στα χαρτιά*, όπου *κλέβω* σημαίνει «παίζω χαρτιά με ανέντιμο τρόπο/καταστρατηγώντας τους κανόνες».

Ρήματα των κατηγοριών (II) και (III) μπορούν σαφώς να κατηγοριοποιηθούν σε τάξεις ρημάτων με λεξικοσημασιολογικά κριτήρια, ενώ η αμετάβλητη χρήση τους υπόκειται σε σημασιολογικούς περιορισμούς όπως η ρηματική (Απ)Οψη (βλ. Tsimpli&Papadopoulou 2006), όπως φαίνεται στο ακόλουθο παράδειγμα από τη Μόζερ (1994: 105). Τέτοιες πληροφορίες θα πρέπει να παρέχονται από τον λεξικογράφο όχι μόνο μέσω παραδειγμάτων, αλλά και άμεσα, ρητά, με την προσθήκη συγκεκριμένης πληροφορίας. Για παράδειγμα, στο λήμμα *τραγουδάω* χρειάζεται να δοθεί η πληροφορία ότι το ρήμα δηλώνει τη σημασία «ασχολούμαι επαγγελματικά με το τραγούδι» μόνο σε εξακολουθητικούς χρόνους. Ο λόγος είναι ότι από μόνο του ένα παράδειγμα όπου *τραγουδούσα* σημαίνει «ασχολιόμουν επαγγελματικά με το τραγούδι» δεν μπορεί να δώσει αρνητική ένδειξη, να πληροφορήσει ότι δεν είναι δυνατή η χρήση του *τραγουδήσα* με τη σημασία «ασχολήθηκα επαγγελματικά με το τραγούδι». Για λόγους συνέπειας βέβαια, οι ομοειδείς περιπτώσεις πρέπει να αντιμετωπίζονται με τρόπο ενιαίο σε όλο το λεξικό, όπως άλλωστε για κάθε θέμα.

δ. – *Μαθαίνω* ότι είστε *συνταξιούχος*. *Υπήρξατε όμως τραγουδιστής*.

– *Ναι, τραγουδούσα* / **τραγούδησα*.

Από λεξικογραφική άποψη η πρώτη κατηγορία ψευδοαμετάβλητων ρημάτων δεν έχει ενδιαφέρον. Όπως αναφέρθηκε, σε θεωρητικό επίπεδο, οποιοδήποτε ρήμα της Νέας Ελληνικής μπορεί να χρησιμοποιηθεί χωρίς δηλωμένο αντικείμενο, εφόσον το αντικείμενο αυτό έχει αναφερθεί προηγουμένως ή είναι γνωστό από το καταστασιακό περιβάλλον. Επομένως, η περιγραφή της χρήσης αυτής αποτελεί έργο της γραμματικής και όχι του λεξικού.

Επομένως, η δεύτερη και η τρίτη κατηγορία ψευδοαμετάβλητων ρημάτων μάς ενδιαφέρουν από λεξικογραφική σκοπιά. Εφόσον δηλαδή μερικά μόνο ρήματα της Νέας Ελληνικής μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ψευδοαμετάβλητα με ευκόλως εννοούμενο αντικείμενο αυτών των τύπων, ο συντάκτης των αντίστοιχων λημμάτων θα πρέπει να καταγράψει την πληροφορία αυτή. Συνοψίζοντας τις παρατηρήσεις μας παραπάνω, στις περιπτώσεις όπου η δυνατότητα αμετάβλητης χρήσης ενδέχεται να είναι ιδιοσυγκρασιακή λεξική ιδιότητα, το εννοούμενο αντικείμενο είναι ή αόριστο (θα μπορούσαμε δηλαδή να βάλουμε μια αόριστη αντωνυμία σαν συμπλήρωμα, π.χ. *άμα σκοτώσεις, σε πάνε φυλακή*) ή γενικευτικό (π.χ. *φαγητό για το τρώω και το μαγειρεύω* κ.λπ.) ή μια χαρακτηριστική (τόσο ώστε να αποτελεί ασχολία) περίπτωση αντικειμένου (*αλκοόλ για το πίνω, λογοτεχνία για το γράφω* κ.λπ.). Αυτές οι τρεις παρατηρήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν διαγνωστικά κριτήρια από τον λεξικογράφο για να αποφασίσει αν είναι απαραίτητο να καταγράψει τη δυνατότητα ψευδοαμετάβλητης χρήσης.

Συγκεκριμένα, για την κατηγορία (II), μπορεί να διακρίνει ξεχωριστή υποσημασία που να περιλαμβάνει χαρακτηριστικά παραδείγματα χρήσης ή απλώς ξεχωριστό επιμέρους πεδίο στο ευρύτερο πεδίο των παραδειγμάτων. Αν αναγνωριστεί επιμέρους υποσημασία για τη χρήση ενός ρήματος ως ψευδοαμετάβατου, καλό είναι να καταγραφούν και αντίστοιχα παραδείγματα χρήσης για λόγους πληρότητας. Για την κατηγορία (III), είναι σωστό να καταγραφεί ξεχωριστή σημασία στο λήμμα, αφού εδώ η σημασία του ψευδοαμετάβατου έχει απομακρυνθεί κάπως.

4 Λεξικογραφικές πρακτικές: παρατηρήσεις και προτάσεις

Ως προς τους όρους/χαρακτηρισμούς *μεταβατικό* και *αμετάβατο* (και *ψευδοαμετάβατο*), μπορούμε να διακρίνουμε δύο περιπτώσεις: είτε να μην καταγράφονται ρητές συντακτικές πληροφορίες για τη μεταβατική ή αμετάβατη χρήση ενός ρήματος (όπως στο ΛΚΝ) είτε να παρέχονται (όπως στο ΛΝΕΓ και το ΝΕΛ). Στην πρώτη περίπτωση, η συντακτική συμπεριφορά του ρήματος συνήθως δηλώνεται έμμεσα, μέσω κατάλληλων παραδειγμάτων χρήσης, ενώ στη δεύτερη περίπτωση μπορούν να δηλώνονται και ρητά, μέσω της σχετικής συντακτικής πληροφορίας, και έμμεσα, μέσω παραδειγμάτων. Θεωρούμε προτιμότερη τη δεύτερη πρακτική, γιατί η περιγραφή γίνεται με αυτή όσο το δυνατόν πληρέστερη. Για τα ψευδοαμετάβατα της δεύτερης και της τρίτης κατηγορίας, προτείνουμε η συζητούμενη χρήση τους με μη εκπεφρασμένο αντικείμενο να δηλώνεται σε ξεχωριστό, ευδιάκριτο υποπεδίο του πεδίου των παραδειγμάτων μεταβατικής χρήσης, πράγμα που δεν παρατηρούμε στα λεξικά. Έτσι, η πληροφορία για τη συγκεκριμένη χρήση θα είναι σαφέστερη. Επίσης, πριν από το υποπεδίο παραδειγμάτων ψευδοαμετάβατης χρήσης ενός ρήματος, μπορεί να γίνει προσθήκη μιας πληροφορίας εύληπτης από μη ειδικούς, όπως *χωρίς δήλωση αντικειμένου*, και όχι παράθεση του χαρακτηρισμού *ψευδοαμετάβατο*, που θα δυσκόλευε τους περισσότερους αναγνώστες του λεξικού. Γενικά, τα ψευδοαμετάβατα ρήματα στα αντίστοιχα λήμματα ενός λεξικού θα ήταν προτιμότερο να μη χαρακτηρίζονται αμετάβατα, όπως διαπιστώνεται ότι συμβαίνει, γιατί υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης με τα καθαρώς αμετάβατα.

Ας δούμε τι γράφουν τα τρία λεξικά στα λήμματα *δανείζω* και *σιδερώνω* ως προς το θέμα που μας απασχολεί:

δανείζω [...] **1.** παραχωρώ σε κπ. κτ. δικό μου για να το χρησιμοποιήσει, με την προϋπόθεση να μου το επιστρέψει μέσα σε κάποιο χρονικό διάστημα: [...] || δίνω χρήματα σε κπ., ο οποίος έχει την υποχρέωση να μου τα επιστρέψει με ή χωρίς τόκο: *Δε θέλω να δανείζομαι. Δανείστηκε με υψηλό / χαμηλό τόκο. Οι τράπεζες δε δανείζουν σε πρόσωπα αφερέγγυα.* [...] (ΛΚΝ).

δανείζω 1. δίνω χρηματικό ποσό σε (κάποιον) με τη συμφωνία να μου το επιστρέψει, το ίδιο ή επαυξημένο με τόκο: [...] *δανείζω με τόκο 15%.* [...] (ΛΝΕΓ).

δανείζω [...] **1.** [...] δίνω κάτι σε κάποιον με τη συμφωνία να μου το επιστρέψει σε ορισμένο χρονικό διάστημα: [...] *δανείζει με τόκο* (ΝΕΛ).

Στο λήμμα *δανείζω*, όπου καταγράφεται ο μεσοπαθητικός τύπος *δανείζομαι* (παρότι στην ουσία το *δανείζομαι* δεν συνιστά συντακτικά παθητική εκδοχή του *δανείζω*), το ΛΚΝ καταγράφει παραδείγματα χρήσης του *δανείζω*, *-ομαι* ως ψευδοαμετάβατου. Τα συγκεκριμένα παραδείγματα ανήκουν σε υποσημασία της πρώτης σημασίας. Στην επιμέρους αυτή σημασία, δεν δίνονται παραδείγματα χρήσης του *δανείζω* με δηλωμένο αντικείμενο, αφήνοντας ασαφές αν αυτή η (επιτρεπτή) χρήση είναι δυνατή. Το ΛΝΕΓ στο ίδιο λήμμα παραθέτει μόνο ένα παράδειγμα αμετάβατης χρήσης του. Το παράδειγμα αυτό ανήκει στην πρώτη από τις τέσσερις σημασίες του λήμματος. Σημειωτέον ότι η υποσημασία 3α «παίρνω χρηματικό δάνειο» του ΛΝΕΓ, που αφορά τον μεσοπαθητικό

τύπο *δανείζομαι*, περιλαμβάνει το παράδειγμα *δανείζομαι από την Τράπεζα 10.000.000*, αφήνοντας ακάλυπτη την ψευδοαμετάβατη χρήση. Στο ΝΕΛ, που δεν χαρακτηρίζει μεταβατικό ή αμετάβατο το εν λόγω ρήμα, το ένα από τα δύο καταγραφόμενα παραδείγματα του *δανείζω, -ομαι* αναφορικά με χρηματικό ποσό δεν έχει δηλωμένο αντικείμενο του ρήματος, διακινδυνεύοντας να δώσει, λανθασμένα, την εντύπωση ότι με αυτή τη σημασία δεν παίρνει αντικείμενο, ή έστω αφήνοντας στον αναγνώστη το ερώτημα ανοιχτό.

Στο λήμμα *σιδερώνω* το ΛΚΝ, το ΛΝΕΓ και το ΝΕΛ δεν καταγράφουν παραδείγματα χρήσης του ρήματος χωρίς εκπεφρασμένο αντικείμενο. Μόνο το ΛΝΕΓ χαρακτηρίζει συντακτικά το ρήμα, και μάλιστα ως μεταβατικό.

Τα ρήματα *καπνίζω* και *πίνω* χρησιμοποιούνται στα Νέα Ελληνικά όχι μόνο με τις βασικές, αλλά και με εξειδικευμένες σημασίες, που θα πρέπει να καταγραφούν στα λήμματα αυτά μαζί με αντίστοιχα παραδείγματα χρήσης. Το *καπνίζω*, εκτός από τη σημασία «εισπνέω καπνό από τσιγάρο κτλ.», έχει και τη σημασία «συνηθίζω να καπνίζω τσιγάρα, πούρα κτλ., καπνίζω συστηματικά, είμαι καπνιστής». Το *πίνω* μπορεί να δηλώνει τρεις διαφορετικές σημασίες σχετικές με το συζητούμενο θέμα: «καταναλώνω οποιοδήποτε υγρό (όπως νερό, γάλα κτλ.)», «καταναλώνω οινοπνευματώδες ποτό (όπως κρασί, ούζο κτλ.)» και «συνηθίζω να πίνω αλκοολούχα ποτά (όπως κρασί, ούζο κτλ.), πίνω συστηματικά, είμαι πότης». Παραδείγματα χρήσης του *καπνίζω* και του *πίνω*:

1α. Ο Γιάννης έχει βγει στο μπαλκόνι και *καπνίζει* (ένα τσιγάρο). β. *Καπνίζω* από 20 χρονών.

2α. *Πίνω* γάλα. β. Χθες βγήκα και *ήπια*. γ. Λένε ότι ο πατέρας του *πίνει*.

Τα τρία λεξικά γράφουν σχετικά:

καπνίζω [...] βάζω στο στόμα μου την άκρη ενός αναμμένου τσιγάρου, πούρου ή πίπας και κατά διαστήματα εισπνέω τον καπνό που παράγεται από την καύση και τον εκπνέω από το στόμα ή από τη μύτη: ~ ένα τσιγάρο. ~ πίπα. [...] *Κάπνιζε αρειμανίως. Καπνίζει σαν φουγάρο/σαν αράπη, πάρα πολύ.* [...] || *καπνίζω συστηματικά, έχω τη συνήθεια να καπνίζω: Καπνίζει από μικρός. Εγώ δεν ~.* [...] (ΛΚΝ).

καπνίζω (μετβ.) **1.** εισπνέω και εκπνέω από το στόμα τον καπνό (από τσιγάρο, πίπα, πούρο ή άλλη επεξεργασμένη μορφή των φύλλων καπνού: ~ 10 τσιγάρα την ημέρα / πούρα Αβάνας/αρωματικό καπνό σε ναργιλέ [...] (αμετβ.) **5.** εισπνέω και εκπνέω από το στόμα τον καπνό από τσιγάρο, πίπα, πούρο κ.λπ.: *οι επιβάτες παρακαλούνται να μην καπνίζουν κατά την προσγείωση* **6.** είμαι καπνιστής: *-Καπνίζετε; -Όχι || καπνίζω σαν φουγάρο* (ΛΝΕΓ)

καπνίζω [...] **A.** μετβ. **1.** εισπνέω τον καπνό που παράγεται από αναμμένα φύλλα του φυτού καπνός που βρίσκονται κατάλληλα επεξεργασμένα μέσα σε τσιγάρο ή πούρο ή τοποθετούνται μέσα σε πίπα: *δεν ~σα κανένα τσιγάρο από χτες* [...] **B.** αμτβ. **2** είμαι καπνιστής (ΝΕΛ)

πίνω [...] **1.** εισάγω στο στόμα και, στη συνέχεια, στο στομάχι μου ένα υγρό, ένα ποτό, καταναλίσκω ένα υγρό καταπίνοντάς το: ~ νερό / γάλα / τσάι / καφέ / κρασί / μπίρα. ~ έναν καφέ / ένα φλιτζάνι τσάι / μια γουλιά νερό / ένα ποτήρι κρασί. ~ αργά / απολαυστικά / αχόρταγα / με βουλιμία. ~ με μικρές / μεγάλες γουλιές. Δεν ~ αλκοόλ. Θέλω να πω κάτι δροσιστικό. Ήπια την μπίρα του μονορούφι. [...] Ο δράκουλας πίνει το αίμα των θυμάτων του. [...] **3.** πίνω αλκοόλ, ένα οινοπνευματώδες ποτό: ~ κρασί / ούζο / ρετσίνα / λικέρ / ουίσκι. Κάθισαν στην ταβέρνα και ήπιαν. Δεν ήπια ούτε σταγόνα σήμερα. Πίνανε ως το πρωί. Πάμε να πιούμε κάτι. Θα πεις ακόμα ένα ποτήρι; ~ στην υγεία σου! Ήπιαν όλοι προς τιμή των νεονύμφων. Ήρθε πιωμένος, έχοντας πει,

μεθύσει. 4. πίνω συχνά και σε μεγάλες ποσότητες οινοπνευματώδη ποτά, είμαι πότης, μέθυσο: Άρχισε πάλι να πίνει. Πίνει για να ξεχάσει. ~ και μεθώ. Σταμάτα να πίνεις, θα καταστραφείς! Πίνει σαν σφουγγάρι. Τον έδιωξαν από τη δουλειά του, γιατί έπινε. [...] (ΛΚΝ).

πίνω [...] (μετβ.) 1. ρουφώ (υγρό) με το στόμα, ώστε να καταλήξει στο στομάχι: ~ γάλα / πορτοκαλάδα [...] (αμετβ.) 4. καταναλώνω (οινοπνευματώδες ποτό): βάλε να πιω || ούτε καπνίζει ούτε πίνει· κάνει υγιεινή ζωή || πίνει πολύ, αλλά αντέχει 5. (ειδικότ.) έχω εθιστεί στο αλκοόλ, είμαι πότης: ήταν γνωστό το πάθος του: έπινε 6. κάνω πρόποση: ~ στην υγεία / εις υγείαν κάποιου (ΛΝΕΓ).

πίνω A. μετβ. 1. παίρνω υγρό με το στόμα και το καταπίνω ώστε να καταλήξει στο στομάχι μου: ~ γάλα / καφέ [...] B. αμετβ. 1 έχω μεγάλη εξάρτηση από το αλκοόλ· είμαι μέθυσο: καπνίζει και πίνει πολύ. (NEΛ).

Σε ό,τι αφορά το λήμμα *καπνίζω*, μεταξύ των τριών λεξικών παρατηρούνται και κοινά στοιχεία αλλά και αρκετές ενδείξεις ανομοιογενούς αντιμετώπισης ως προς το θέμα μας. Και τα τρία λεξικά αναγνωρίζουν τις δύο σημασίες που προαναφέραμε, για την ακρίβεια το ΛΚΝ ως υποσημασίες. Για τη σημασία «εισπνέω τον καπνό κτλ.» το ΛΚΝ δίνει παραδείγματα και μεταβατικής και ψευδοαμετάβατης χρήσης του ρήματος. Το ΛΝΕΓ καταγράφει τη σημασία αυτή μαζί με κατάλληλα παραδείγματα και στο τμήμα του λήμματος για τη μεταβατική και στο τμήμα για την αμετάβατη χρήση του ρήματος. Το NEΛ εντάσσει τη σημασία αυτή στο τμήμα του λήμματος για τη μεταβατική χρήση του *καπνίζω*, επομένως παραλείπει να καταγράψει τη χρήση του χωρίς δηλωμένο αντικείμενο στην ίδια σημασία. Η περιγραφή της συντακτικής συμπεριφοράς του *καπνίζω* ως προς το θέμα μας είναι πλήρης και στο ΛΚΝ και στο ΛΝΕΓ. Απλώς η πρακτική του ΛΚΝ είναι πιο οικονομική, γιατί εκεί διατυπώνεται ένας μόνο ορισμός για τη σημασία «εισπνέω τον καπνό κτλ.». Το ΛΝΕΓ για την ίδια σημασία αναγκάζεται να καταγράψει δύο παρεμφερείς ορισμούς, γιατί έχει δομήσει το ερμηνευμα με βάση τη διάκριση *μεταβατικό-αμετάβατο*. Το NEΛ, που επίσης κάνει τη διάκριση αυτή, δεν πληροφορεί ότι το ρήμα στη σημασία A1 μπορεί να μην ακολουθείται από αντικείμενο, πράγμα όμως που ίσως μπορεί να δικαιολογηθεί από τον μικρότερο όγκο του συγκεκριμένου λεξικού σε σύγκριση με τα άλλα δύο. Στο ΛΚΝ θα μπορούσαν τα παραδείγματα χρήσης του *καπνίζω* χωρίς δήλωση του αντικειμένου να καταγραφούν σε επιμέρους πεδίο του πεδίου των παραδειγμάτων, με καταγραφή της σχετικής πληροφορίας (λ.χ.: *χωρίς δήλωση του αντικειμένου*), ώστε να γίνει σαφέστερη διάκριση μεταξύ των δύο περιπτώσεων, δηλ. της παρουσίας ή της απουσίας εκπεφρασμένου αντικειμένου. Για τη σημασία «καπνίζω συστηματικά» ή «είμαι καπνιστής», το ΛΚΝ δίνει μόνο μέσω παραδείγματος την ψευδοαμετάβατη χρήση του ρήματος, εφόσον δεν δίνει ποτέ ρητή συντακτική πληροφορία σχετικά με τη μεταβατική ή την αμετάβατη χρήση ενός ρήματος. Τα άλλα δύο λεξικά χαρακτηρίζουν αμετάβατο το ρήμα ως προς αυτή τη σημασία, το ΛΝΕΓ μάλιστα προσθέτει παραδείγματα όπου δεν δηλώνεται το αντικείμενο. Επειδή πρόκειται για εξειδικευμένη σημασία, όπου το ρήμα δεν ακολουθείται από αντικείμενο, στην προκειμένη περίπτωση είναι σωστό να καταγραφεί ως ξεχωριστή η σημασία αυτή σε ένα λεξικό.

Κοινά στοιχεία αλλά και αναντιστοιχίες διαπιστώνονται στα τρία λεξικά και ως προς το *πίνω*. Το ΛΚΝ και το ΛΝΕΓ αναγνωρίζουν τις τρεις σημασίες που προαναφέραμε, ενώ το NEΛ μόνο την πρώτη και την τρίτη, αφού παραλείπει τη σημασία «καταναλώνω αλκοόλ». Και εδώ η περιγραφή από το ΛΚΝ και το ΛΝΕΓ είναι πληρέστερη, αλλά το μικρότερο μέγεθος του NEΛ μπορεί να δικαιολογήσει την παράλειψη αυτή. Το ΛΚΝ στη σημασία 1, μέσω παραδειγμάτων, εύστοχα καταγράφει και τη μεταβατική και την ψευδοαμετάβατη χρήση του ρήματος. Το ίδιο κάνει και στη σημασία 3, όπου όμως θα

μπορούσε να δώσει μόνο παραδείγματα χωρίς αντικείμενο. Η σημασία 3 του *πίνω* του ΛΚΝ (ή η 4 του ΛΝΕΓ) είναι εξειδικευμένη και εκεί συνήθως το ρήμα χρησιμοποιείται χωρίς αντικείμενο. Εδώ ένα επιστημονικό corpus—και δευτερευόντως η χρήση του διαδικτύου—θα μας έδινε μια εικόνα της γλωσσικής πραγματικότητας και μάλλον θα μας έδειχνε ότι στη σημασία αυτή το αντικείμενο του ρήματος δεν δηλώνεται. Το *πίνω κρασί/ούζο* κτλ. μπορούν να ενταχθούν στη σημασία 1 μαζί με το ήδη υπάρχον εκεί *Ήπια την μπίρα του μονορούφι*. Όλα τα παραδείγματα που καταγράφει το ΛΚΝ στη σημασία 4 δεν έχουν αντικείμενο—και σωστά. Το ΛΝΕΓ καταγράφει μόνο παραδείγματα χρήσης του ρήματος με εκπεφρασμένο αντικείμενο, γιατί δεσμεύεται από την ένδειξη *μετβ.* (= μεταβατικό), αλλά έτσι δεν φαίνεται πουθενά στο λήμμα μέσω παραδειγμάτων ότι το *πίνω* μπορεί να χρησιμοποιηθεί και χωρίς αντικείμενο. Απεναντίας, στο λήμμα *τρώω* το ίδιο λεξικό καταχωρίζει δύο φορές τη σημασία «μασώ και καταπίνω τροφή», με παρεμφερείς ορισμούς, μία φορά για τη μεταβατική και μία για την αμετάβατη χρήση του ρήματος. Το ΛΝΕΓ επίσης αναγνωρίζει τις σημασίες 4 και 5, που συνοδεύονται σωστά από παραδείγματα χωρίς αντικείμενο. Το ίδιο λεξικό αναγνωρίζει τη σημασία «κάνω πρόποση» και καταγράφει παραδείγματα με απουσία αντικειμένου—το ΛΚΝ παραθέτει συναφώς κυρίως το *πίνω στην υγεία σου!* αλλά και το *Ήπιαν όλοι προς τιμή των νεονύμφων*, που υπάγονται όμως στη σημασία 3 «πίνω αλκοόλ». Το ΝΕΛ με βάση τη διάκριση *μεταβατικό-αμετάβατο* και με κατάλληλα παραδείγματα καταγράφει τις σημασίες «πίνω υγρό κτλ.» και «είμαι μέθυσος», όχι όμως και τη σημασία «πίνω αλκοόλ», ίσως λόγω του μικρότερου όγκου του.

Περιπτώσεις ρημάτων της κατηγορίας (III) που γενικά δεν αντιμετωπίζονται απολύτως ικανοποιητικά είναι αυτές των *τραγουδώ* («ασχολούμαι επαγγελματικά με το τραγούδι») και *χορεύω* («ασχολούμαι επαγγελματικά με τον χορό»). Μόνο το ΛΝΕΓ διακρίνει την εν λόγω σημασία του *τραγουδώ*, αλλά χαρακτηρίζει αμετάβατη την ψευδοαμετάβατη αυτή χρήση του. Επίσης, κανένα από τα τρία λεξικά δεν καταγράφει την αντίστοιχη σημασία του *χορεύω*.

5 Συμπεράσματα

Διαπιστώσαμε ότι τα ψευδοαμετάβατα ρήματα της Νέας Ελληνικής δεν αντιμετωπίζονται με ενιαίο τρόπο στα λήμματα των τριών λεξικών. Η αναντιστοιχία αυτή μπορεί να οφείλεται σε διαφορετικό τρόπο καταγραφής των γραμματικών πληροφοριών (το ΛΚΝ λ.χ., σε αντίθεση με το ΛΝΕΓ και το ΝΕΛ, δεν ακολουθεί ποτέ τη διάκριση *μεταβατικό/αμετάβατο*), σε μη αναγνώριση κάποιας από τις ξεχωριστές σημασίες των ψευδοαμετάβατων ή σε μη καταγραφή σχετικών παραδειγμάτων χρήσης.

Για τα ψευδοαμετάβατα ρήματα της κατηγορίας (II), που δεν έχουν αποκτήσει εξειδικευμένες σημασίες σε σχέση με τα αντίστοιχα μεταβατικά, προτείναμε να δηλωθεί η ψευδοαμετάβατη χρήση τους σε επιμέρους πεδίο των παραδειγμάτων, μαζί με τη σχετική ένδειξη-συντακτική πληροφορία ότι στην προκειμένη περίπτωση χρησιμοποιούνται χωρίς δήλωση του αντικειμένου. Για τα ψευδοαμετάβατα ρήματα της κατηγορίας (III), που έχουν αποκτήσει εξειδικευμένες σημασίες σε σχέση με τα αντίστοιχα μεταβατικά, προτείναμε να καταγραφούν ξεχωριστά αυτές οι εξειδικευμένες σημασίες, να χαρακτηριστούν μεταβατικά τα ψευδοαμετάβατα αυτά ρήματα, αλλά και πάλι να καταγραφεί η ένδειξη ότι στην προκειμένη περίπτωση χρησιμοποιούνται χωρίς δήλωση του αντικειμένου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Alexiadou, A. & E. Anagnostopoulou. 2004. Voice morphology in the causative/inchoative alternation: Evidence for a non-unified structural analysis of unaccusatives. In *The Unaccusativity Puzzle: Explorations of the Syntax-Lexicon Interface*, ed. by A. Alexiadou, E. Anagnostopoulou and M. Everaert, 114–36. Oxford: Oxford University Press.
- Bloomfield, L. 1933. *Language*. New York: Henry Holt and Co.
- Giannakidou, A. and J. Merchant. 1997. On the interpretation of null indefinite objects in Greek. *Studies in Greek Linguistics*. In *Proceedings of the 10th Annual Meeting of the Department of Linguistics*, 290–303. Faculty of Philosophy, Aristotle University of Thessaloniki. Thessaloniki: Kyriakidis.
- Ilson R. [εκδ.]. 1985. *Dictionaries, lexicography and language learning*. Oxford: Pergamon Press.
- Jackson H. 1985. Grammar in the dictionary. In *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*, ed. by R. Ilson. Oxford: Pergamon Press.
- Μόζερ, Α. 1994. *Ποιόν και Απόψεις του Ρήματος*. Αθήνα: Παρουσία.
- Sinclair J. [εκδ.]. 1987. *Looking Up: An Account of the COBUILD Project in lexical computing and the development of the Collins COBUILD English Language Dictionary*. London: Collins ELT.
- Tsimpli, I.M. & D. Papadopoulou. 2006. Aspect and argument realization: A study on antecedentless null objects in Greek. *Lingua* 116.1595–1615.
- Θεοφανοπούλου-Κοντού, Δ., Κατσιμαλή Γ., Μόζερ Α., Νικηφορίδου Β., Χειλά-Μαρκοπούλου Δ. [έκδ.]. 1998. *Θέματα νεοελληνικής σύνταξης. Θεωρία-ασκήσεις*. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Θεοφανοπούλου-Κοντού, Δ. 2003. Τα ρήματα κίνησης της Νέας Ελληνικής και η μεταβιβαστική τους χρήση. In *Σύγχρονες Τάσεις στην Ελληνική Γλωσσολογία: Μελέτες αφιερωμένες στην Ειρήνη Φιλιππάκη- Warburton*, ed. by Δ. Θεοφανοπούλου-Κοντού, Χ. Λασκαράτου, Μ. Σηφιανού, Μ. Γεωργιαφέντης, Β. Σπυρόπουλος, 237–255. Αθήνα: Πατάκη.
- Μπάτζιος Γ. 1999. *Λεξικογραφία, λεξικολογία και γλωσσολογία*. Αδημοσίευτη εργασία εξαμήνου στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος γλωσσολογίας. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.